

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**Кафедра маркетингу, комерційної діяльності
та економічної теорії**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ І ЗАВДАННЯ

до практичних занять

і самостійної та індивідуальної роботи

з дисципліни

«ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ»

Харків – 2025

Методичні вказівки розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри маркетингу, комерційної діяльності та економічної теорії 16 червня 2025 р., протокол № 23.

За навчальним планом для всіх спеціальностей, вивчаючи дисципліну «Політична економія», здобувачі всіх форм здобуття освіти виконують завдання для практичних занять, метою яких є закріплення теоретичних положень і набуття практичних навичок із дисципліни.

У програмі наведені плани семінарських занять із дисципліни «Політична економія», також за кожною темою курсу наведені завдання та тести для самоконтролю і перевірки засвоєних знань. Методична розробка має системний характер, охоплюючи всі теми дисципліни.

Рекомендовано для самостійної та індивідуальної роботи здобувачів економічних спеціальностей усіх форм здобуття освіти за рівнем «бакалавр».

Укладач

доц. М. В. Косич

Рецензент

проф. О. Г. Кірдіна

ЗМІСТ

Тематичний план навчальної дисципліни	4
Вступ	5
Тематика практичних занять	6
Список літератури	57

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Номер з/п	Зміст теми
1	Предмет і метод політичної економії
2	Суспільне виробництво товарів і послуг
3	Соціально-економічний устрій суспільства
4	Характеристика товарного виробництва
5	Поняття і форми підприємств
6	Капітал, наймана праця і заробітна плата
7	Вартість виробництва і прибуток
8	Ринок: сутність, функції та структура. Моделі ринків
9	Домогосподарство в структурі соціально-економічних відносин
10	Суспільне відтворення та його результати
11	Державне регулювання економіки
12	Відносини розподілу в системі виробничих відносин
13	Економічне зростання: поняття, типи та фактори. Ефективність виробництва
14	Еволюція соціально-економічних систем
15	Загальна характеристика світового господарства
16	Соціально-економічні аспекти глобальних проблем

ВСТУП

Відсутність відповідної економічної загальнотеоретичної підготовки все більше відчутна і втілена у проблемі інформаційного вакууму та відсутності широкого економічного мислення молодого фахівця. І саме вивчення політичної економії дає змогу сформуванню у здобувачів саме економічне мислення, щоб використовувати набуті теоретичні знання на практиці для покращення соціально-економічних відносин у суспільстві.

Політична економія дає знання із сутності основних економічних категорій, понять та економічних законів, що діють в умовах ринкової економіки. Політекономія аналізує матеріал про розвиток різних економічних систем суспільства, форми результатів виробництва, сутність грошей і їхні функції, стадії кругообігу капіталу в різних сферах діяльності, формування та розподіл доходів, економічні функції держави, розвиток міжнародних економічних відносин і глобальні економічні проблеми.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми здобувачі набувають таких компетенцій:

- 1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- 2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, у тому числі для ринку транспортних послуг.
- 3 Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.
- 4 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
- 5 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Мета практичних занять полягає в закріпленні теоретичних знань із навчальної дисципліни та набуття практичних умінь щодо аналізу, прогнозування, управління соціально-економічними процесами в

економіці для ведення бізнесу та державного регулювання. Структура практичних занять включає семінарську частину, на яких актуалізують теоретичні знання та формують готовність для проведення експериментальної дослідницької діяльності, вирішення практичних завдань, і практичну частину для розв'язання конкретних вправ і моделювання ситуацій, що призначені сформувати вміння та навички в розв'язанні типових проблем. Під час проведення практичної частини заняття використовують різні активні та інтерактивні форми навчання: експериментальні дослідження, тренінгові вправи, ділові ігри, вирішення кейсів і практичних завдань. У цих іграх використано методику активного вивчення, коли здобувачі беруть участь у навчальних іграх, що дає їм змогу спілкуватися, ознайомлюватися з базовими економічними поняттями та вчитися ухвалювати раціональні рішення.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

Тема 1. ПРЕДМЕТ І МЕТОД ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ

- 1.1 Виникнення та розвиток політичної економії, як науки.
- 1.2 Економічні інтереси та потреби, їхні суть і види. Благо: поняття і види.
- 1.3 Ресурси та їхні види. Закон обмеженості ресурсів. Крива виробничих можливостей і її аналіз.
- 1.4 Категорії і закони політичної економії.
- 1.5 Методи та функції політичної економії.

Практичні завдання

1 Марія Іванівна витрачає на прання сорочки 15 хв, а на миття вікон – 45 хв. Накресліть криву виробничих можливостей Марії Іванівни в рамках 9 год робочого дня.

2 Робінзон і П'ятниця живуть на острові. Робінзон може за час зібрати 10 кокосів або спіймати дві риби. П'ятниця за час може спіймати 10 риб або зібрати 30 кокосів. Як треба розподілити обов'язки, щоб збір кокосів і ловля риби були ефективними? Скільки риби та кокосів буде в Робінзона та П'ятниці, якщо вони будуть працювати по 3 год на день?

3 Майстерня виготовляє столи та стільці за таких поєднаннях загального випуску (штук) (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Варіант	Столи	Стільці
А	25	180
В	30	130

Які альтернативні витрати збільшення виробництва столів з 25 до 30, що виражені у стільцях?

Тести

1 Економічні закони мають об'єктивний характер тому, що:

- 1) людям байдуже на них;
- 2) вони функціонують у всіх економічних системах;
- 3) вони не залежать від волі та свідомості людей;
- 4) вони діють у процесі господарської діяльності людей.

2 Що не належить до методів наукового пізнання економічних процесів:

- 1) метод аналізу і синтезу;
- 2) метод наукової абстракції;
- 3) метод фізико-природних спостережень;
- 4) метод індукції та дедукції?

3 Яка функція політекономії полягає в тому, що вона розкриває сутність економічних законів:

- 1) методологічна;
- 2) світоглядна;
- 3) практична;
- 4) пізнавальна?

4 Економічні категорії – це:

- 1) логічні поняття, які в узагальненому вигляді відображують сутність окремих економічних явищ;
- 2) методи регулювання економічних процесів;
- 3) норма господарської поведінки людей;
- 4) економічні інтереси суб'єктів господарської діяльності.

5 Який із вказаних економічних законів діє в усіх способах виробництва:

- 1) закон зростання потреб;
- 2) загальний закон грошового обігу;
- 3) закон вартості;
- 4) закон феодалльної ренти?

6 У чому полягає сутність методу наукової абстракції:

- 1) у поділі цілого на окремі елементи і дослідженні кожного з них окремо;
- 2) логічному висновку про ціле на основі окремих фактів;

3) абстрагуванні від поверхневих, несуттєвих сторін явища і вивченні внутрішніх, істотних сторін;

4) русі думки від загального до окремого?

7 З наведених положень виділіть поняття економічної потреби:

1) внутрішній, спонукальний мотив економічної діяльності, що створює конкретні види матеріальних і духовних благ;

2) категорія, що виражає відносини між людьми з приводу виробництва і використання вироблених благ і послуг;

3) процес споживання засобів виробництва та робочої сили;

4) бажання мати що-небудь.

8 Яка з наведених характеристик не властива потребам:

1) динамізм зростання;

2) різноманітність;

3) обмеженість;

4) необмеженість?

9 Які з перерахованих потреб слід віднести до виробничих:

1) потреба в книгах для здобувача;

2) потреба в спілкуванні;

3) потреба в цеглі для будівництва;

4) потреба у відпочинку?

10 Які з перерахованих потреб слід віднести до особистих:

1) потреба в сировині для машинобудівного заводу;

2) потреба у вантажному автомобілі для магазину;

3) потреба в книгах для здобувача;

4) потреба у кваліфікованому бухгалтерові для банку?

Література [2, 4, 8, 9, 13].

Тема 2. СУСПІЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

2.1 Продуктивні сили суспільства: поняття і склад.

2.2 Виробничі відносини, їхні суть, система і структура.

2.3 Відносини власності, їхні типи і форми. Розвиток відносин власності.

2.4 Сукупний суспільний продукт і його форми.

Практичні завдання

1 Розгляньте склад продуктивних сил для виробництва стола, ноутбука, спідниці та книги.

2 Виробничі відносини проявляються в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання економічних благ. На конкретному прикладі продемонструйте послідовність цих чотирьох процесів і як один із них включає три інші.

3 Обґрунтуйте вибір більш ефективної форми власності для таких підприємств:

- підприємство водопостачання для населеного пункту;
- виробництво хлібобулочних виробів;
- надання послуг із ремонту одягу;
- виготовлення машин та устаткування;
- будівництво житла для населення.

Тести

1 Що найповніше визначає власність як економічну категорію:

1) відносини між людьми щодо привласнення засобів і результатів виробництва;

2) ставлення людини до природних ресурсів;

- 3) ставлення людини до засобів виробництва;
- 4) ставлення людини до продуктивних сил суспільства?

2 Що з перерахованого не є об'єктом комунальної (муніципальної) власності:

- 1) майно місцевих рад;
- 2) майно установ культури;
- 3) загальнодержавна система зв'язку;
- 4) майно установ охорони здоров'я?

3 Власність як економічна категорія – це:

- 1) майнові привласнювані об'єкти;
- 2) закріплення прав на майно в юридичних нормах;
- 3) відносини між людьми з приводу привласнення матеріальних благ;
- 4) правильної відповіді немає.

4 Як називають власність, яка полягає в тому, що об'єкти власності належать окремим особам, індивідуумам, сім'ям:

- 1) державна;
- 2) корпоративна;
- 3) кооперативна;
- 4) приватна?

5 Визначте, що належить до основних факторів виробництва:

- 1) праця, земля, капітал, підприємницькі здібності;
- 2) енергія, технологія, засоби виробництва;
- 3) кооперація, спеціалізація, комбінування;
- 4) інформація, екологія, енергія.

6 Засоби праці – це:

- 1) матеріали, що підлягають обробці;
- 2) річ або комплекс речей, за допомогою яких людина діє на предмет праці;

- 3) створені у процесі виробництва всі види засобів і предметів праці;
- 4) немає правильної відповіді.

7 Основними елементами виробництва є:

- 1) продукт і засоби виробництва;
- 2) праця, засоби праці, предмет праці;
- 3) машини та автоматизоване виробництво;
- 4) спеціалізація, кооперація й управління.

8 Сукупність фізичних та інтелектуальних здібностей людини, які вона використовує в процесі праці, – це:

- 1) виробнича функція;
- 2) робоча сила;
- 3) нематеріальне виробництво;
- 4) праця.

9 Визначте види підприємств залежно від форм власності:

1) промислові, сільськогосподарські, транспортні, фінансові, наукові;

- 2) унітарні, корпоративні;
- 3) приватні, колективні, комунальні, державні;
- 4) малі, середні, великі.

10 Які підприємства є оптимальними за розмірами:

- 1) найменші за розмірами;
- 2) середні за розмірами;
- 3) розміри яких створюють найбільш сприятливі умови для використання досягнень науки, техніки за мінімальних витрат;
- 4) такі, що приносять максимальний прибуток?

Література [1, 3, 5, 9, 15].

Тема 3. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УСТРІЙ СУСПІЛЬСТВА

3.1 Сутність і типи економічних систем.

3.2 Загальні властивості традиційної економіки.

3.3 Командна економічна система та її основні риси.

3.4 Ринкова система, її основні риси та закономірності функціонування. Система змішаної економіки.

Практичні завдання

1 Наведіть приклади країн у сучасному світі, які можна віднести до традиційної, командної та ринкової економіки.

2 Проведіть порівняльну характеристику командної та ринкової економік за певними сформованими критеріями.

3 Сформулюйте переваги та недоліки всіх трьох економічних систем.

Тести

1 Який тип економічних систем базований на пануванні державної власності:

- 1) змішана;
- 2) традиційна;
- 3) командно-адміністративна;
- 4) перехідна?

2 Які економічні системи людство не використовує для свого розвитку:

- 1) традиційну систему;
- 2) командну економіку;
- 3) ринкову економіку;

4) гуманістичну економіку?

3 Що таке економічна система суспільства:

- 1) сукупність процесів виробництва і споживання;
- 2) спосіб організації економічного життя суспільства;
- 3) сукупність деяких видів господарської діяльності суспільства;
- 4) економічні відносини, що складаються на фазі виробництва?

4 Коли економічні проблеми вирішувані частково ринком, частково урядом, то економіка:

- 1) ринкова;
- 2) командна;
- 3) змішана;
- 4) натуральна.

5 Загальною рисою ринкової та командної економіки є:

- 1) ухвалення державних планів, обов'язкових для товаровиробників;
- 2) розподіл державою ресурсів для виробників тих чи інших товарів;
- 3) існування правових норм, що регулюють економічну діяльність;
- 4) переважання приватної власності.

6 Складовими елементами економічної системи є:

- 1) праця, предмети праці, засоби праці;
- 2) продуктивні сили, економічні відносини, господарський механізм;
- 3) праця, земля, капітал, підприємництво;
- 4) економічні закони і категорії.

7 Ринок – це певний механізм:

- 1) координації дій економічних суб'єктів;
- 2) взаємодії підприємств;
- 3) оптимізації взаємодії підприємств приватного сектора;
- 4) забезпечення абсолютно вільного характеру взаємодії економічних суб'єктів.

8 До відмітних ознак ринкового зв'язку між економічними суб'єктами не можна віднести:

- 1) вільний характер формування;
- 2) рівноправний стан учасників;
- 3) виключно самостійну економічну відповідальність;
- 4) делегування власником частини своїх прав менеджерам.

9 Що найповніше визначає сутність ринкового господарства:

- 1) сфера товарного та грошового обігу;
- 2) сукупність підрозділів збуту і постачання виробничих підприємств;

- 3) невід'ємний компонент товарного виробництва та обігу;
- 4) сукупність торговельно-посередницьких підприємств?

10 Яка з характеристик не стосується ринкової економіки:

- 1) конкуренція;
- 2) централізоване планування;
- 3) приватна власність;
- 4) свобода підприємницького вибору?

Література [1, 4, 6, 9, 15].

Тема 4. ХАРАКТЕРИСТИКА ТОВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

4.1 Загальні форми суспільного виробництва. Натуральне виробництво, основні риси.

4.2 Товарне виробництво, умови та причини його виникнення. Характерні ознаки товарного господарства.

4.3 Товар і його властивості. Двоїстий характер праці, втіленої в товарі.

4.4 Закон вартості, його функції. Суспільна та індивідуальна вартість. Фактори впливу на вартість товару.

4.5 Еволюція грошей. Гроші та їхні функції. Грошовий обіг і його закони. Інфляція, суть, причини, характер прояву.

Практичні завдання

1 Вартість засобів виробництва, що перенесена на виготовлений продукт протягом робочого дня, складає 50 дол., денна вартість робочої сили – 10 дол. Вартість готового продукту – 80 дол. Визначте величину знову створеної вартості та додатковий продукт.

2 Знову створена вартість за 8 год робочого дня складає 640 дол., а норма додаткового продукту дорівнює 300 %. Визначте тривалість додаткового робочого часу й масу додаткового продукту.

3 Робочий день продовжується 8 год, із яких 4 год є необхідним робочим часом. Як зміниться норма додаткового продукту зі збільшенням робочого дня до 10 год?

4 Суспільно-необхідний час на виробництво товару складає 10 год. Індивідуальні витрати праці в першій групі виробників становлять 8 год, у другій – 10 год, третій – 12 год. Яка група товаровиробників може збагатитися?

5 Вартості товарів, які виготовлені токарем, слюсарем і ювеліром, мають співвідношення 3:4:6. Розрахуйте співвідношення коефіцієнтів складності їхньої праці, якщо токарь і слюсар працювали кожен по 8 год, а ювелір – 4 год. Як можна охарактеризувати складну працю?

Тести

1 Необхідною умовою виникнення товарного виробництва і обміну є:

- 1) суспільний поділ праці;
- 2) перший великий суспільний поділ праці;

3) обмін надлишками вироблених продуктів між племенами і общинами;

4) виникнення і розвиток ремісничого виробництва.

2 Які умови необхідні для виникнення і функціонування товарного виробництва:

1) виникнення і поглиблення суспільного поділу праці та економічна відокремленість виробників;

2) зростання чисельності населення;

3) покращення використання засобів виробництва;

4) припинення війн?

3 Яке визначення найбільш точно відображує суть товарного виробництва:

1) виробництво продуктів для обміну шляхом купівлі-продажу;

2) виробництво продуктів для споживання іншими;

3) створення найефективніших форм і способів поєднання факторів виробництва;

4) переробка природних предметів праці для надання їм властивостей, які задовольняють потреби людини?

4 Яке з визначень правильно розкриває сутність товару як економічної категорії:

1) продукт праці, створений товаровиробником для обміну;

2) продукт праці, створений товаровиробником для задоволення певних виробничих чи особистих потреб;

3) річ або послуга, створена працею людини;

4) досить рідкісна річ, яку всі хочуть придбати?

5 Інфляцію супроводжує:

1) підвищення цін на товари окремих галузей;

2) процес зниження загального рівня цін;

3) процес стабілізації загального рівня цін;

4) процес підвищення загального рівня цін.

6 Гроші служать:

- 1) засобом обігу;
- 2) засобом збереження цінності;
- 3) рахунковою одиницею;
- 4) усі попередні відповіді правильні.

7 Що є найважливішою умовою стабільності національної грошової одиниці:

- 1) державний контроль за цінами;
- 2) жорстка боротьба з фальшивомонетництвом;
- 3) стабільний стан національної економіки;
- 4) державний контроль за емісією грошей?

8 Яке з визначень розкриває сутність споживної вартості товару:

1) здатність товару задовольняти суспільні потреби і бути відносно рідкісним;

- 2) здатність виробу задовольняти певну потребу виробника;
- 3) сукупність споживчих властивостей товару;
- 4) ціна товару, на яку згоден покупець?

9 Яка функція грошей виникла як наслідок кредитних відносин:

- 1) функція засобу обігу;
- 2) функція засобу платежу;
- 3) функція засобу нагромадження;
- 4) функція міри вартості?

10 Виплата заробітної плати є виконанням грошима функції:

- 1) міри вартості;
- 2) засобу обігу;
- 3) засобу платежу;
- 4) засобу накопичення.

Література [3, 6, 10, 13, 14].

Тема 5. ПОНЯТТЯ І ФОРМИ ПІДПРИЄМСТВ

5.1 Підприємство – первинна одиниця економіки. Функції підприємства та основні організаційні основи процесу виробництва.

5.2 Форми підприємств у суспільному виробництві. Загальна характеристика різних форм організації підприємств: їхні переваги та недоліки.

5.3 Акціонерне товариство та його основні риси. Види акціонерних товариств. Акції та їхні види. Облігації.

Практичні завдання

1 Номінальна вартість акції 100 дол., а облігації – 200 дол., дивіденд по акції – 6 дол., відсоток по облігації – 4 дол. Розрахуйте курс акції та облігації та розмір засновницького прибутку, якщо норма позичкового відсотка становить 5 %.

2 Підприємство випустило 500 простих акцій по 10 грн і 100 привілейованих акцій по 40 грн. Розрахуйте розмір акціонерного капіталу та суму грошей, яка необхідна для управління підприємством, якщо для контрольного пакета достатньо 20 % акцій.

3 Порівняйте акції та облігації за сформульованими критеріями.

Тести

1 Яка з наведених цілей фірми є найбільш важливою:

- 1) максимізація продажу;
- 2) отримання прибутку;
- 3) підвищення якості продукції;
- 4) збільшення заробітної плати працівників?

2 Яке з визначень сутності підприємства правильне:

1) підприємство – це основна ланка народного господарства, у межах якої відбувається одиничний поділ праці;

2) підприємство – це основна ланка народного господарства, яка забезпечує виробництво переважної маси товарів і здійснює свою діяльність з метою привласнення прибутку;

3) підприємство – це певна сукупність продуктивних сил і відносин власності;

4) підприємство – це самостійний господарюючий суб'єкт, який є юридичною особою?

3 Чим насамперед визначені мета і характер діяльності підприємства:

1) організаційно-правовою будовою підприємства;

2) господарчим законодавством;

3) економічною політикою держави;

4) колективною угодою між адміністрацією та комітетом профспілки підприємства?

4 Діяльності приватного підприємства в ринковому середовищі не властиві такі особливості:

1) самостійне здійснення відтворювального процесу;

2) повна економічна відповідальність за результати своєї діяльності;

3) використання разом із власними позичених грошових засобів;

4) правильна відповідь відсутня.

5 Товариство з обмеженою відповідальністю передбачає:

1) суворо обмежену кількість його членів;

2) участь тільки фізичних осіб;

3) обмеження на використання прибутку в невиробничих цілях;

4) відповідальність у межах паю.

6 До переваг акціонерного товариства не належать:

1) здатність мобілізувати значні фінансові ресурси;

- 2) обмежена відповідальність власників підприємства;
- 3) можливість налагоджувати спеціалізацію виробництва;
- 4) переважні можливості вести виробництво у венчурній сфері.

7 Будь-якому акціонерові гарантовані:

- 1) одержання дивідендів;
- 2) можливість управління поточною діяльністю підприємства;
- 3) право вирішального голосу;
- 4) функції співвласника підприємства.

8 Критерієм класифікації підприємств за розмірами не може бути:

- 1) кількість працівників;
- 2) обсяг господарського обороту;
- 3) продуктивність праці;
- 4) вартість майна підприємства.

9 Норму прибутку вимірюють:

- 1) у гривнях;
- 2) відсотках;
- 3) роках;
- 4) балах.

10 Прибуток – це:

- 1) виторг з урахуванням витрат;
- 2) виторг за мінусом витрат;
- 3) частка витрат у виторгу;
- 4) кількість грошей, що отримали від реалізації продукції.

Література [2, 6, 7, 10, 12].

Тема 6. КАПІТАЛ, НАЙМАНА ПРАЦЯ І ЗАРОБІТНА ПЛАТА

6.1 Просте і розвинуте товарне виробництво. Загальна формула руху капіталу. Виробничий, товарний і грошовий капітали.

6.2 Основний та оборотний капітал. Амортизація. Амортизаційний фонд.

6.3 Робоча сила, вартість і споживча вартість. Час відтворення вартості робочої сили.

6.4 Заробітна плата: поняття, форми і системи, функції. Номінальна і реальна заробітна плата. Мінімальна заробітна плата та її критерії.

Практичні завдання

1 Вартість виробничих будинків – 300 тис. грн, споруджень – 110 тис. грн, устаткування – 600 тис. грн, транспортних засобів – 45 тис. грн. Визначте повну суму амортизаційних відрахувань, якщо середній термін служби перелічених елементів основного капіталу становить відповідно 30, 10, 12 і 5 років. З чого сформований фонд амортизації та як його використовують?

2 На будівництво виробничих будинків авансовано 80 млн грн, закупівлю машин – 120 млн грн, придбання сировини й матеріалів – 15 млн грн, паливе і допоміжні матеріали – 5 млн грн, наймання робочої сили – 30 млн грн. Розрахуйте вартість основних і оборотних фондів.

3 Вартість верстата – 10 тис. грн, термін служби – 10 років. Через три роки вартість такого верстата зменшилася до 8 тис. грн у результаті зростання продуктивності праці в машинобудуванні. Розрахуйте втрати від морального зносу першого верстата.

4 Вартість виробничих будинків 15 млн грн, устаткування – 36 млн грн. Термін придатності будинків становить 50, а устаткування – 10 років. Визначте час обороту основного капіталу.

5 Основні виробничі фонди підприємства становлять 3 млн грн, середня швидкість їхнього обороту – 6 років. Оборотні виробничі фонди складають 500 тис. грн і обертаються 13 разів на рік. Розрахуйте час обороту фондів у цілому.

Тести

1 Капітал як економічна категорія – це:

- 1) частина народного багатства, використаного у виробництві;
- 2) сукупність вироблених людьми засобів виробництва;
- 3) сума грошей;
- 4) вартість, що приносить додаткову вартість.

2 Метою функціонування капіталу є:

- 1) отримання прибутку;
- 2) задоволення суспільних потреб;
- 3) здійснення науково-технічного прогресу;
- 4) створення товарних запасів.

3 Кругообіг капіталу підприємства – це:

- 1) постійний рух капіталу;
- 2) час, протягом якого капітал перебуває у сфері виробництва;
- 3) послідовне проходження капіталом трьох стадій;
- 4) безперервний рух капіталу, який послідовно проходить три стадії і повертається до своєї початкової форми.

4 Якими об'єктами представлений постійний капітал за натурально-речовою формою:

- 1) виробничими і допоміжними будівлями та спорудами;
- 2) устаткуванням, обладнанням, транспортними засобами;
- 3) предметами праці;
- 4) усіма названими вище елементами?

5 Що з названого не входить до складу основного капіталу:

- 1) виробничі й допоміжні будівлі та споруди;
- 2) устаткування, обладнання, транспортні засоби;
- 3) предмети праці, праця;
- 4) машини та інструменти?

6 Втрати елементами основного капіталу споживчої вартості – це:

- 1) фізичний знос;
- 2) моральний знос;
- 3) усі відповіді правильні;
- 4) усі відповіді неправильні.

7 За якою ознакою поділяють капітал на основний і оборотний:

- 1) величиною вартості капіталу;
- 2) швидкістю руху різних матеріалізованих частин капіталу та способами перенесення їхньої вартості на виготовлений продукт;
- 3) сферою функціонування капіталу;
- 4) різновидами створюваної продукції?

8 Що належить до основного капіталу:

- 1) вартість виробничих споруд і засобів праці;
- 2) вартість предметів праці;
- 3) витрати на наймання працівників;
- 4) комерційні та управлінські витрати?

9 Що належить до оборотного капіталу:

- 1) вартість предметів праці та витрати на наймання працівників;
- 2) вартість засобів праці;
- 3) вартість виробничих будівель і споруд;
- 4) вартість приладів та устаткування?

10 Що характеризує моральне зношування основного капіталу:

- 1) втрата фізичних якостей засобів виробництва у процесі експлуатації;

2) старіння якісно-функціональних параметрів і втрата частини вартості засобів праці внаслідок НТП;

3) руйнування елементів основного капіталу під впливом сил природи;

4) вихід із ладу деяких приладів внаслідок виробничої аварії?

Література [3, 6, 8, 13, 15].

Тема 7. ВАРТІСТЬ ВИРОБНИЦТВА І ПРИБУТОК

7.1 Собівартість: значення, структура, види. Шляхи зменшення собівартості продукції.

7.2 Ціна виробництва та її структура. Функції ціни.

7.3 Прибуток і його суть. Норма і маса прибутку та його фактори. Чистий прибуток.

Практичні завдання

1 У два підприємства авансовані кошти по 500 тис. грн з однаковою органічною будовою виробництва 9:1 і нормою додаткового продукту 300 %. На першому з них оборотні виробничі фонди обертаються 12 разів на рік, на другому – 16 разів. Знайдіть річну масу прибутку, що отримує кожен підприємець.

2 Спочатку авансований капітал становив 120 млн грн з органічною будовою виробництва 7:1 і нормою додаткового продукту 200 %. Далі органічна будова виробництва зросла до 9:1. Визначте зміну норми прибутку зі зміною цих факторів.

3 Вартість товару складає 900 од. перенесеної та 300 од. знову створеної вартості за норми додаткового продукту 200 %. Знайдіть зміну норми прибутку з підвищенням норми додаткового продукту в 1,5 раза.

4 Капітал у 100 тис. дол. з органічною будовою виробництва 4:1 через якийсь час збільшився до 300 тис. дол., а його органічна будова підвищилася до 9:1. Розрахуйте, як змінилася норма прибутку, якщо норма додаткового продукту зросла за цей період з 100 до 150 %.

5 У дві галузі авансовані капітали по 200 тис. дол. з органічною будовою виробництва 9:1. Перший капітал робить один оборот, другий – півтора обороту на рік. Розрахуйте величини річної норми прибутку в кожній галузі, якщо норма додаткового продукту складає 200 %.

Тести

1 Амортизація – це процес:

- 1) використання засобів виробництва на підприємстві;
- 2) погашення авансованих коштів на створення продукції;
- 3) поступового перенесення вартості засобів праці на новостворену продукцію;
- 4) щорічного списання частини вартості основного капіталу.

2 Капітал підприємства в ринковій економіці – це:

- 1) засоби виробництва, які є приватною власністю;
- 2) грошові кошти підприємства;
- 3) засоби виробництва, інше майно та цінності, які обслуговують процес виробництва, а також просте і розширене відтворення підприємства;

4) сировина, матеріали, машини, паливо тощо, що перебувають у виробничій формі.

3 Прибуток як перетворена форма додаткового продукту визначають як різницю:

- 1) між вартістю і собівартістю продукції;
- 2) валовим виторгом і сукупними витратами на виробництво продукції (товарів, послуг);
- 3) сумою надходжень від реалізації товарів і коштами, отриманими від позареалізаційних операцій;
- 4) усі відповіді правильні.

4 Що найбільш повно характеризує витрати виробництва:

- 1) амортизація засобів праці у процесах їх виробничого споживання;
- 2) виробниче споживання предметів праці зі створенням товарів;
- 3) вартість усіх витрачених ресурсів на виробництво товарів;
- 4) витрати на наймання працівників і менеджерів?

5 Альтернативні витрати – це:

- 1) витрати на оплату ресурсів у грошовій формі;
- 2) витрати ресурсів за найдоцільнішого варіанта їх застосування;
- 3) виплати, які підприємство має зробити, або ті доходи, які підприємство має забезпечити постачальнику ресурсів;
- 4) виплати для того, щоб відволікти потрібні ресурси від використання в інших виробництвах.

6 Прибутковість підприємства визначають:

- 1) абсолютно, тобто масою прибутку;
- 2) різницею між валовим виторгом і економічними витратами;
- 3) відносно, тобто в нормі прибутку;
- 4) усі відповіді правильні.

7 Назвіть визначення, яке розкриває роль прибутку для підприємств:

- 1) економічна форма реалізації права власності на капітал у різних сферах його застосування;

2) найбільш значущий показник успіху підприємства і вмілого управління ним;

3) показник бажаного успіху підприємства;

4) винагорода за успішну виробничу і комерційну діяльність;

8 Як називають матеріальні витрати підприємства на виробництво й реалізацію товарів у грошовій формі:

1) ціна виробництва;

2) собівартість;

3) вартість виробництва;

4) споживча вартість?

9 Собівартість продукції обчислюють:

1) для підвищення ефективності виробництва;

2) підвищення оплати праці працівників;

3) визначення прибутку;

4) визначення ціни реалізації продукції.

10 Залежно від часу формування витрат виділяють такі види собівартості:

1) планова;

2) цехова;

3) суспільна;

4) виробнича.

Література [1, 4, 8, 12, 15].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОГРЕС І СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Тема 8. РИНОК: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА СТРУКТУРА. МОДЕЛІ РИНКІВ

8.1 Ринкові відносини, їхні суб'єкти і об'єкти. Структура та функції ринку.

8.2 Сутність конкуренції. Ринкова форма конкуренції. Класифікація ринків.

8.3 Інфраструктура ринку: виробнича, соціальна. Роль інфраструктури ринку.

Практичні завдання

1 Визначте загальні та відмінні риси ринку факторів виробництва та ринку товарів і послуг.

2 Встановіть переваги і недоліки типів ринкових структур для соціально-економічного розвитку економіки.

3 Визначте роль ринкової інфраструктури для ефективності функціонування ринку. Обґрунтуйте відповідь прикладами з економічної практики.

Тести

1 Для класичного вільного ринку характерне:

- 1) наявність механізму соціального захисту населення;
- 2) державне регулювання економіки;
- 3) невтручання держави в економічну життєдіяльність суспільства;

4) централізований розподіл ресурсів.

2 Свобода економічної діяльності – це основний принцип:

- 1) ринкової економіки;
- 2) командної економіки;
- 3) традиційної економічної системи;
- 4) капіталізму.

3 У ринковій системі прийнято спиратися:

- 1) на раціональність;
- 2) власні емоції і почуття;
- 3) інтуїцію;
- 4) закон.

4 Товарна біржа – це:

- 1) роздрібний торговельний заклад;
- 2) гартівня;

3) організований ринок з торгівлі товарами, який діє за допомогою посередників;

- 4) супермаркет.

5 Яке завдання виконує інфраструктура ринку:

1) здійснює відбір найефективніших підприємницьких структур;
2) обслуговує ринок, забезпечує можливості виконання властивих йому функцій;

- 3) формує ринковий попит;

4) полегшує просування товарів і послуг від виробника до споживача на різних ринках?

6 Через які структури реалізують гуртові партії товарів:

- 1) товарні біржі та аукціони;
- 2) виставки та аукціони;
- 3) мережу магазинів і ярмарки;
- 4) роздрібну торгівлю?

7 Де продають цінні папери:

- 1) на аукціоні;
- 2) ярмарку;
- 3) ринку;
- 4) біржі?

8 Яку функцію не виконує валютна біржа:

- 1) збереження офіційного золото-валютного резерву;
- 2) встановлення валютного курсу;
- 3) купівля валют;
- 4) продаж валют?

9 З якою метою комерційні банки виконують фінансові послуги:

- 1) з метою одержання прибутку;
- 2) для стабілізації економіки країни;
- 3) підтримки економіки підприємств;
- 4) підтримки добробуту населення?

10 Основні функції центрального банку – це:

- 1) міра вартості, засіб обігу, емісійний центр і світові гроші;
- 2) емісійний центр, банк банків, грошово-кредитне регулювання та банкір уряду;
- 3) засіб накопичення, засіб платежу і банк банків;
- 4) міра вартості, засіб платежу і грошово-кредитне регулювання.

Література [3, 6, 8, 11, 15].

Тема 9. ДОМОГОСПОДАРСТВО В СТРУКТУРІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

9.1 Місце домогосподарства, його суть, основні критерії та функції.

Роль домогосподарств у постачанні ресурсів.

9.2 Сукупний попит із боку домогосподарств. Мотиви заощадження домогосподарств. Доходи домогосподарств і їх розподіл.

9.3 Витрати домогосподарств і їхня класифікація.

Практичні завдання

1 Перелічіть ресурси, які можуть постачати домогосподарства на ринок ресурсів. Які відповідні доходи вони за них отримують?

2 Сформуйте статті доходів і видатків своєї родини за місяць. Опишіть власні мотиви заощаджень.

3 Визначте функції домогосподарств у соціально-економічних відносинах і наведіть приклади з реальної економіки.

Тести

1 Доходи – це:

- 1) заробітна плата, яку отримав працівник за певний період;
- 2) обсяг грошових надходжень за певний період;
- 3) грошові надходження працівників і підприємців, отримані ними за певний період;
- 4) заробітна плата та інші грошові надходження, отримані працівником за певний період.

2 Встановлена державою мінімальна заробітна плата – це:

- 1) рекомендована нижня межа індивідуального доходу;
- 2) розмір прожиткового мінімуму;
- 3) показник, на основі якого визначають динаміку заробітної плати у країні;
- 4) нижня межа заробітної плати працівника будь-якого підприємства.

3 Які фактори зумовлюють зростання реальних доходів населення:

- 1) зростання рівня інфляції;
- 2) зниження цін на товари та послуги;
- 3) запровадження платного навчання та медичного обслуговування;
- 4) зростання потреб працюючого населення?

4 Сектор домашніх господарств включає:

1) усі приватні господарські осередки всередині країни, діяльність яких спрямована на задоволення потреб;

- 2) фірми, що знаходяться в приватному володінні;
- 3) ресурси, куплені підприємцями в домогосподарств;
- 4) усі попередні відповіді неправильні.

5 Джерелом доходів домогосподарств є:

- 1) додатковий продукт;
- 2) необхідний продукт;
- 3) необхідний і додатковий продукти;
- 4) усі попередні відповіді неправильні.

6 Укажіть види економічної активності, властиві домогосподарствам:

- 1) пропонування факторів виробництва на ринку ресурсів;
- 2) пропозиція послуг;
- 3) формування попиту на ринку благ;
- 4) усі відповіді правильні.

7 Відмінність між реальним і номінальним доходом виникає внаслідок:

- 1) інфляції;
- 2) податків;
- 3) трансфертів;
- 4) усі відповіді правильні.

8 Номінальна ставка зарплати – це:

- 1) купівельна спроможність зарплати;

2) кількість товарів і послуг, які можна купити на грошову заробітну плату;

3) сума грошей, яку отримує працівник за одиницю відпрацьованого часу;

4) усі відповіді правильні.

9 Реальна зарплата буде:

1) знижуватися, якщо темпи зростання цін перевищують темпи зростання номінальної зарплати;

2) знижуватися, якщо темпи зростання номінальної зарплати будуть вищі від темпів зростання цін;

3) зростати, якщо темпи зростання цін будуть відповідати темпам зростання номінальної зарплати;

4) знижуватися, якщо темпи зростання цін будуть відставати від темпів зростання номінальної зарплати.

10 Сума товарів і послуг, які можна купити за грошовий дохід, – це:

1) номінальний дохід;

2) реальний дохід;

3) потенційний дохід;

4) фактичний дохід.

Література [2, 5, 7, 9, 14].

Тема 10. СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ ТА ЙОГО РЕЗУЛЬТАТИ

10.1 Поняття і риси суспільного відтворення. Види і підрозділи суспільного виробництва.

10.2 Національний продукт і його форми. Валовий суспільний продукт. Кінцевий продукт. Валовий внутрішній продукт. Чистий продукт. Необхідний і додатковий продукт.

Практичні завдання

1 Вартість виготовленої продукції становить 1400 дол. Вартість спожитих у процесі виробництва засобів виробництва – 670 дол., додатковий продукт – 600 дол. Чому дорівнює знову створена вартість, постійний і змінний капітали?

2 На підприємстві виготовляють продукцію вартістю 10 тис. дол. При цьому амортизація будинків і устаткування складає 1,5 тис. дол., на сировину та інші предмети праці витрачають 4,5 тис. дол., денна вартість робочої сили – 1,5 тис. дол. Розрахуйте масу додаткового продукту і його норму.

3 Два підприємства з ідентичними розмірами виробничих фондів по 200 тис. дол. одержують однакову масу прибутку. Органічна будова виробництва на першому підприємстві 4:1, на другому – 6:1. На першому підприємстві норма додаткового продукту складає 150 %. Знайдіть норму додаткового продукту на другому підприємстві.

Тести

1 Національне багатство держави включає:

- 1) усі ресурси держави, у тому числі потенційні;
- 2) нагромаджені матеріальні ресурси;
- 3) засоби виробництва і трудові ресурси;
- 4) усе перераховане.

2 Показниками ефективності суспільного виробництва можуть бути:

- 1) продуктивність праці;
- 2) фондівіддача;
- 3) матеріаловіддача;
- 4) усе перераховане.

3 Яку фазу не включає процес відтворення:

- 1) обмін;
- 2) виробництво;
- 3) споживання;
- 4) привласнення?

4 Що більш повно характеризує процес розширеного суспільного відтворення:

- 1) підвищення життєвого рівня населення;
- 2) поглиблення суспільного поділу праці та спеціалізації виробництва;
- 3) безперервний процес поновлення, повторення та продовження всього суспільного виробництва;
- 4) безперервне нарощування обсягів промислового виробництва?

5 Яке із соціально-економічних явищ є основою відтворення економічних відносин:

- 1) розвиток соціальної інфраструктури;
- 2) видобування та переробка корисних копалин;
- 3) науково-технічний прогрес;
- 4) урізноманітнення форм власності?

6 Яке із соціально-економічних явищ характерне для процесу відтворення трудових ресурсів:

- 1) розширення мережі національних парків, заповідників, заказників;
- 2) підвищення загальнокультурного та професійного рівня працівників;
- 3) розширення кооперації виробництва;
- 4) роздержавлення і приватизація економіки?

7 Назвіть показники, що входять до системи національних рахунків:

- 1) валовий внутрішній продукт, валовий національний продукт;

2) номінальний внутрішній продукт, реальний внутрішній продукт, національний дохід, особистий дохід;

3) валовий внутрішній продукт, валовий національний продукт, чистий внутрішній продукт, національний дохід, особистий дохід, дохід у розпорядженні громадян;

4) номінальний внутрішній продукт, реальний внутрішній продукт.

8 Який із перерахованих показників припускає подвійний рахунок:

1) валовий внутрішній продукт;

2) валовий національний продукт;

3) сукупний суспільний продукт;

4) національний дохід?

9 Сукупний обсяг товарів і послуг, виготовлених у країні для кінцевого споживання протягом року, – це:

1) національне багатство;

2) національний дохід;

3) чистий внутрішній продукт;

4) валовий внутрішній продукт.

10 До методів обчислення ВВП не належать:

1) метод обчислення витрат;

2) метод обчислення за доданою вартістю;

3) метод обчислення прибутку;

4) метод обчислення доходів.

Література [1, 4, 8, 10, 14].

Тема 11. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

11.1 Негативні наслідки ринкового саморегулювання і необхідність державного регулювання. Сучасні моделі регульованої ринкової економіки.

11.2 Сучасні форми державного регулювання. Економічна політика держави: суть, інструменти і роль.

11.3 Фінанси, їхня суть і функції. Державний бюджет. Фіскальна та фінансова політика держави, податки й податкова політика.

11.4 Кредитна система та комерційні банки. Функції кредитної системи. Монетарна політика: поняття, інструменти.

Практичні завдання

1 Встановіть відповідність між негативними наслідками ринку та функціями держави у змішаній економіці. Наведіть практичні приклади.

2 Опишіть роль і функції банків у ринковій економіці країни. Скільки рівнів становить банківська система України?

3 Наведіть приклади державних і місцевих податків в Україні та їхню частку в бюджетах різного рівня.

Тести

1 Економічна політика – це:

- 1) заходи, спрямовані на вирішення економічних проблем;
- 2) конкуренція різних економічних ідей;
- 3) здатність управляти економічними процесами;
- 4) здатність ухвалювати ефективні господарські рішення.

2 До суб'єктивних факторів економічної політики належать:

- 1) політичні інтереси;
- 2) партійні інтереси;
- 3) етичні цінності;
- 4) правильні всі попередні відповіді.

3 Який захід традиційно вживає уряд для зниження диференціації в доходах населення:

- 1) професійне навчання;
- 2) індексацію доходів;
- 3) заморожування заробітної плати;
- 4) прогресивне оподаткування?

4 Державна політика регулювання доходів у країнах із ринковою економікою спрямована:

- 1) на регламентування рівня заробітної плати найманих працівників;
- 2) підтримання однакового рівня оплати праці в різних секторах економіки;
- 3) обмеження зростання особистих доходів;
- 4) перерозподіл доходів через систему податків і соціальних трансфертів.

5 Грошово-кредитну політику проводять:

- 1) уряд;
- 2) усі фінансово-кредитні установи країни;
- 3) центральний банк країни;
- 4) Міністерство фінансів.

6 До економічних методів державного регулювання економіки належать:

- 1) встановлення стандартів;
- 2) ліцензування;
- 3) зміна податкових ставок;
- 4) державні замовлення на виробництво товарів.

7 До функцій держави в ринкових умовах не належать:

- 1) забезпечення правової бази з метою сприяння ефективному функціонуванню ринкової системи;
- 2) захист конкуренції;
- 3) корегування розподілу ресурсів із метою змін структури національного виробництва;
- 4) захист навколишнього середовища.

8 Що не є безпосередньо об'єктом державного регулювання в економіці:

- 1) визначення місця і ролі кожної підприємницької структури в системі суспільного поділу праці;
- 2) стимулювання економічного зростання, антикризове і антимонопольне регулювання;
- 3) регулювання зайнятості населення та обмеження безробіття;
- 4) заохочення прогресивних зрушень у галузевих і регіональних структурах і підтримка експорту?

9 Що є однією з економічних функцій держави:

- 1) антимонопольне регулювання;
- 2) дослідження навколоземного простору;
- 3) укладання різних міжнародних угод;
- 4) отримання прибутку?

10 Роль держави в розв'язанні проблеми «для кого виробляти» значна, якщо вона:

- 1) сприяє посиленню рівності в суспільстві;
- 2) стимулює зростання ефективності економіки;
- 3) сприяє економічній стабілізації;
- 4) усі відповіді правильні.

Література [4, 7, 9, 13, 15].

Тема 12. ВІДНОСИНИ РОЗПОДІЛУ В СИСТЕМІ ВИРОБНИЧИХ ВІДНОСИН

12.1 Розподільчі відносини як фаза відтворення. Суть розподілу національного доходу.

12.2 Формування доходів населення та їхня структура. Соціальні фонди споживання і трансфертні платежі.

12.3 Бюджет домогосподарств. Прожитковий мінімум і його види. Державне регулювання особистих доходів населення. Соціальний захист.

Практичні завдання

1 Проаналізуйте переваги і недоліки різних систем розподілу доходу. Наведіть приклади з реальних економічних відносин.

2 У чому різниця між номінальною та реальною зарплатами? Які фактори впливають на зміну цих величин?

3 Проаналізуйте зміну мінімальної заробітної плати в Україні за останні п'ять років і поясніть її критерії.

Тести

1 Хто регулює зайнятість і розподіл робочої сили в соціально орієнтованій ринковій економіці:

- 1) підприємці;
- 2) держава та її відповідні органи;
- 3) профспілки;
- 4) ринок, біржі праці?

2 Назвіть причину існування безробіття в соціально орієнтованій ринковій економіці:

1) розширення виробництва за рахунок екстенсивних факторів;
2) розвиток науково-технічного прогресу і зростання продуктивності праці;

3) урбанізація;

4) швидкий розвиток сфери послуг.

3 Доходи – це:

1) заробітна плата, яку отримав працівник за певний період;

2) обсяг грошових надходжень за певний період;

3) грошові надходження працівників і підприємців, отримані ними за певний період;

4) заробітна плата та інші грошові надходження, що отримав працівник за певний період.

4 Які фактори не впливають на ставку заробітної плати:

1) попит на працю;

2) пропозиція праці;

3) діяльність держави у сфері заробітної плати;

4) співвідношення приватного та державного секторів в економіці?

5 Трансфертні платежі – це:

1) виплати домашнім господарствам, які не зумовлені наданням із їхнього боку товарів і послуг;

2) тільки виплати державою окремим особам;

3) компонент доходу, який входить до складу ВВП;

4) усі відповіді правильні.

6 За своєю економічною природою первинні доходи поділяють:

1) на трудові та нетрудові;

2) легальні та тіньові;

3) доходи від економічної діяльності та доходи від власності;

4) грошові та натуральні доходи.

7 Первинними доходами, отриманими від економічної діяльності, вважають:

- 1) заробітну плату і прибуток;
- 2) заробітну плату і відсоток;
- 3) заробітну плату і ренту;
- 4) ренту і відсоток.

8 Економічним змістом процесу відтворення робочої сили є:

- 1) збільшення народжуваності і населення країни;
- 2) постійне відновлення здатності людей до праці;
- 3) витрати суспільства на розвиток робочої сили;
- 4) турбота сімей про освіту, виховання і розвиток дітей.

9 Доходи домогосподарств розподіляють:

- 1) на споживання, заощадження, інвестиції;
- 2) споживання і заощадження;
- 3) споживання та інвестиції;
- 4) заощадження та інвестиції.

10 До основних видів доходу не відносять:

- 1) заробітну плату;
- 2) прибуток;
- 3) стипендію здобувачам навчального закладу;
- 4) відсоток.

Література [1, 3, 6, 11, 14].

Тема 13. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ: ПОНЯТТЯ, ТИПИ ТА ФАКТОРИ. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА

13.1 Поняття і типи економічного зростання. Економічне зростання, його показники і значення.

13.2 Сутність, джерела та суб'єкти нагромадження. Валове нагромадження, його норма і динаміка. Чисте нагромадження.

13.3 Фактори економічного зростання. НТР. Шляхи підвищення продуктивності праці.

13.4 Ефективність виробництва та її показники. Фактори підвищення ефективності.

Практичні завдання

1 У першому році авансований капітал становив 1 млн дол., органічна будова виробництва – 4:1, норма додаткового продукту – 200 %, норма нагромадження – 25 %. Розрахуйте величину капіталу на другий рік роботи.

2 Капітал 100 тис. дол. подвоєно за 10 років. За цей період часу середньорічна додаткова вартість склала 15 тис. дол. У якій пропорції вона розподілена на споживану та нагромаджувальну частини?

3 Авансовано капітал 800 (постійний) + 200 (змінний), норма додаткового продукту – 200 %. Додаткова вартість розподілена на капітал і дохід у пропорції 1:3. Як зміниться величина нагромадження за норми додаткового продукту 300 %?

4 Спочатку авансований капітал у 10 млн дол. збільшено з нагромадженням у три рази. Його органічна будова зросла з 4:1 до 9:1. Порівняйте зростання постійного і змінного капіталу.

Тести

1 Економічне зростання вимірюють як:

1) збільшення реального обсягу національного виробництва за певний період;

2) збільшення реального обсягу виробництва на душу населення за певний період часу;

3) збільшення реального доходу на душу населення за певний період;

4) усі відповіді правильні.

2 До факторів економічного зростання належать:

1) кількість і якість природних ресурсів;

2) кількість і якість трудових ресурсів;

3) застосовувані у виробництві технології;

4) усі відповіді правильні.

3 До екстенсивних факторів економічного зростання відносять:

1) покращення якості робочої сили;

2) удосконалення технологій;

3) зростання кількості робочої сили;

4) удосконалення організації та управління виробництвом і збутом.

4 Що належить до інтенсивних факторів економічного зростання:

1) збільшення чисельності робочої сили;

2) будівництво нових заводів і фабрик;

3) використання нових джерел енергій;

4) підвищення заробітної плати?

5 Показниками ефективності суспільного виробництва можуть бути:

1) продуктивність праці;

2) фондівіддача;

3) матеріаловіддача;

4) усе перераховане.

6 Що не можна віднести до показників економічної ефективності суспільного виробництва:

1) продуктивність праці;

2) абсолютний приріст суспільного продукту;

3) матеріалоемність продукції;

4) фондівдачу?

7 Що не можна віднести до показників соціальної ефективності суспільного виробництва:

- 1) розмір національного доходу на душу населення;
- 2) рівень життя населення;
- 3) частку фонду споживання в національному доході;
- 4) рівень продуктивності праці у сфері матеріального виробництва?

8 Капітал підприємства в ринковій економіці – це:

- 1) засоби виробництва, які є приватною власністю;
- 2) грошові кошти підприємства;
- 3) засоби виробництва, інше майно та цінності, які обслуговують процес виробництва, а також просте і розширене відтворення підприємства;
- 4) сировина, матеріали, машини, паливо тощо, що перебувають у виробничій формі.

9 Знайдіть неправильну відповідь. Для капіталістичного товарного виробництва характерне:

- 1) відділення виробника від засобів виробництва;
- 2) задоволення особистих потреб товаровиробника власним товаром;
- 3) перетворення робочої сили в товар;
- 4) суспільний поділ праці.

10 Прибуток дорівнює:

- 1) сумі грошей, яку було отримано від реалізації товарів і послуг;
- 2) сумі грошей, яку отримує менеджер за свою працю;
- 3) різниці між витратами на виробництво і продажем товарів і послуг і витратами на виробництво і продаж;
- 4) усі відповіді правильні.

Література [2, 6, 8, 12, 15].

Тема 14. ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

14.1 Феодалізм як економічна система.

14.2 Капіталізм як економічна система. Процес формування капіталістичних відносин. Капіталістичне товарне виробництво та його особливості.

14.3 Монополістичний капіталізм і причини його становлення. Форми монополістичних об'єднань. Державно-монополістичний капіталізм.

14.4 Становлення економіки змішаного типу. Соціально-економічний прогрес в умовах регульованого капіталізму.

Практичні завдання

1 Визначте причини переходу від феодальної до капіталістичної економіки.

2 Опишіть переваги і недоліки державного регулювання економіки України.

3 Проаналізуйте існуючі моделі економік змішаного типу в сучасному світі.

Тести

1 Причинами виникнення змішаної економіки є:

1) неспроможність ринкового механізму відновлювати порушення рівноваги за умов ринку недосконалої конкуренції;

2) загострення соціально-економічних суперечностей, порушення економічної та соціальної стабільності розвитку економіки;

3) необхідність задоволення зростаючих суспільних потреб в умовах підвищення суспільного характеру продуктивних сил і економічного обумовленого одержавлення виробництва;

4) усі відповіді правильні.

2 Основні ознаки змішаної економіки:

1) поєднання приватної і державної форм власності;

2) поєднання плану і ринку;

3) проведення інституціонально-соціальних реформ для побудови прогресивнішого ладу;

4) усі відповіді правильні.

3 Головним завданням переходу від адміністративно-командної до ринкової економіки є:

1) скасування державного контролю над цінами і тарифами;

2) перехід у приватну власність значної частини державного сектору економіки;

3) ліквідація державної монополії зовнішньої торгівлі;

4) усі відповіді неправильні.

4 Яке визначення найповніше характеризує поняття «змішана економіка»:

1) економіка перехідного періоду;

2) економічна система, що базована на різних формах власності та ринковому і державному регулюванні економіки;

3) наявність різних типів соціально-економічного прогресу;

4) багатуукладна економіка?

5 У змішаній економіці роль держави:

1) ніяк не проявляється;

2) обмежена;

3) значна;

4) проявляється в багатьох секторах господарства.

6 Що не є умовою ефективного функціонування сучасного ринку:

- 1) наявність і доступність для ринкових суб'єктів правдивої, всебічної інформації про стан ринку;
- 2) надання державою податкових, торговельних, кредитних, митних та інших привілеїв певним господарюючим суб'єктам;
- 3) розвинута система підприємництва;
- 4) спроможність окремих ринкових суб'єктів впливати на рівень товарних цін?

7 Якщо ринок через конкуренцію очищає економічне середовище від неконкурентоспроможних господарств і підтримує найефективніші, то він виконує функцію:

- 1) санації;
- 2) стимулювання;
- 3) регулювання;
- 4) алокаційну.

8 Перехід до капіталістичної економіки мав паралельним процес:

- 1) зниження життєвого рівня працівників;
- 2) зменшення тривалості робочого дня;
- 3) збільшення реальної заробітної плати працівників;
- 4) зниженням номінальної заробітної плати робітничого класу.

9 Яка форма капіталістичних підприємств історично передувала машинному виробництву:

- 1) реміснича майстерня;
- 2) мануфактура;
- 3) акціонерне товариство;
- 4) капіталістична фабрика?

10 Принципи, характерні для феодального виробництва:

- 1) панування натурального господарства;
- 2) незалежність селян від феодала;

- 3) відчуження на користь феодала необхідного і додаткового продукту селян;
- 4) наділення виробника засобами виробництва й землею.

Література [3, 5, 7, 11, 14].

Тема 15. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

15.1 Світове господарство та процес його формування. Структура світового господарства.

15.2 Основні форми міжнародних економічних відносин. Міжнародна торгівля. Принцип порівняльної переваги.

15.3 Міжнародні валютні відносини. Валютні курси та механізм їх регулювання. Міжнародний рух капіталів. Прямі та портфельні інвестиції. Позичкова форма вивезення капіталу.

15.4 Міжнародна міграція робочої сили та її економічні причини. Некономічні причини міграції робочої сили України в системі міжнародної міграції робочої сили.

Практичні завдання

1 Наведено можливі обсяги виробництва товарів у двох країнах (таблиця 15.1).

Таблиця 15.1

Країна	Верстати	Тканина
А	1000	100
Б	50	400

Визначте, чи має якась країна абсолютні переваги, якщо так, то за яким товаром. Проаналізуйте можливі вигоди від спеціалізації й торгівлі.

2 Розрахуйте абсолютні та відносні переваги, спеціалізацію країн і вигоди від обміну 150 кг борошна та 120 кг цукру, якщо маємо дані, наведені в таблиці 15.2.

Таблиця 15.2

Країна	Витрати на виробництво 1 кг продукції	
	Борошно	Цукор
А	5	7
Б	15	10

3 Український комерційний банк має кредит у німецькому банку в 100 млн євро. Визначте, виграє чи програє банк-боржник, якщо курс євро зміниться з 40 до 45 грн за євро.

Тести

1 Прихильники протекціонізму стверджують, що мито, квоти та інші торговельні бар'єри необхідні:

- 1) для збільшення внутрішньої зайнятості;
- 2) захисту молодих галузей від іноземної конкуренції;
- 3) запобігання демпінгу;
- 4) усі відповіді правильні.

2 Скасування мита на імпортований товар призведе:

- 1) до зниження внутрішньої ціни певного товару;
- 2) збільшення споживання цього товару;
- 3) зниження виробництва певного товару всередині країни;
- 4) втрат бюджету.

3 Валютний курс визначений такими факторами:

- 1) купівельною спроможністю грошової одиниці;
- 2) темпами інфляції;
- 3) станом платіжного балансу;
- 4) усі відповіді правильні.

4 Якщо валюту певної країни без обмежень обмінюють на будь-які інші валюти, тобто не існує валютних обмежень, то це означає:

- 1) зовнішню конвертованість;
- 2) внутрішню конвертованість;
- 3) вільну конвертованість;
- 4) часткову конвертованість.

5 Сучасне світове господарство – це:

1) поступовий розвиток економіки всіх країн на ринкових засадах шляхом раціонального використання ресурсів;

2) система економічних законів, яка управляє розвитком всесвітнього господарства;

3) система відносин національних господарств, які органічно поєднані, що взаємодіють завдяки наднаціональному господарському механізму на основі інтернаціоналізації технологічного способу виробництва;

4) міжнаціональний механізм регулювання світового економічного співробітництва.

6 Світовий ринок являє собою:

- 1) механізм дії закону вартості у глобальному просторі;
- 2) місце, де відбувається купівля-продаж товарів різних країн;
- 3) розвинуту сферу товарного обміну, ґрунтовану на міжнародному поділі праці;
- 4) функціонування національних ринків окремих країн, які співпрацюють між собою, самотійно.

7 Який із мотивів міграції робочої сили є економічним:

- 1) працевлаштування на більш вигідних умовах;
- 2) утворення та возз'єднання сім'ї;
- 3) міркування політичного та релігійного характеру;
- 4) міркування етнічного та культурного характеру?

8 Під міжнародним рухом капіталу слід розуміти:

- 1) розміщення «надлишку» капіталу в інших країнах із метою забезпечення найбільшого прибутку;
- 2) надання позики іншим країнам для досягнення політичних переваг;
- 3) будівництво за кордоном екологічно шкідливих підприємств;
- 4) правильної відповіді немає.

9 Під міграцією робочої сили розуміють:

- 1) переміщення робочої сили між підприємствами, фірмами, галузями;
- 2) переміщення робочої сили всередині підприємств, фірм, галузей;
- 3) переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу в пошуках роботи і кращих умов життя;
- 4) переміщення громадян однієї країни на постійне проживання в інші країни.

10 Міжнародна спеціалізація виробництва – це:

- 1) заснований на міжнародному поділі праці стійкий обмін між країнами продуктами, виробленими ними, із найбільшою економічною ефективністю;
- 2) заснована на міжнародному поділі праці спеціалізація країн на конкретному виді товарів або послуг;
- 3) здатність із найменшими витратами на основі наявних у країні ресурсів задовольняти свої потреби;
- 4) правильна відповідь відсутня.

Література [2, 6, 8, 11, 12, 15].

Тема 16. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

16.1 Глобалізація економіки як тенденція світового розвитку. Проблеми та перспективи міжнародної глобалізації.

16.2 Сучасні напрями глобалізації. Зміст і структура основних глобальних проблем людства.

16.3 Основні шляхи розв'язання глобальних проблем. Вплив глобальних проблем на економічний розвиток України.

Практичні завдання

1 З'ясуйте, які міжнародні інституції розв'язують глобальні проблеми.

2 Визначте переваги і недоліки процесів глобалізації.

3 Встановіть перепони інтеграції України в міжнародну економіку.

Тести

1 Глобальними проблеми вважають:

1) ті, що сприяють виживанню і розвитку людей за екстремальних умов;

2) ті, що є всезагальними, загрожують людству в цілому і потребують об'єднання зусиль усіх країн для їх розв'язання;

3) ті, що породжені науково-технічними революціями, оновленнями технологій виробництва;

4) ті, що означають міжнародне співробітництво в усіх сферах економіки задля добробуту людей.

2 Що не є глобальною проблемою соціально-економічного характеру:

- 1) інфляція;
- 2) зростання населення на планеті та безробіття;
- 3) забруднення атмосфери;
- 4) нестача продовольства та поширення зубожіння?

3 Глобальні проблеми світу класифікують за сферами:

1) суспільних відносин (загроза термоядерної війни, відсталість частини країн і окремих регіонів, світові кризи тощо);

2) взаємодії суспільства з природою (ресурси, екологія, утилізація відходів, раціональне використання землі та ін.);

3) розвитку людини та забезпечення її майбутнього (подолання епідемій і тяжких хвороб, боротьба з міжнародною злочинністю, наркобізнесом, тероризмом і т. п.);

4) усі відповіді правильні.

4 Для розв'язання глобальних проблем світу необхідно:

- 1) усунення злочинності, голоду, неграмотності людей;
- 2) забезпечення екологічного розвитку господарства;
- 3) запровадження енергозберігаючих технологій;
- 4) усі відповіді правильні.

5 Глобальні проблеми – це проблеми, що стосуються інтересів:

- 1) окремого господарюючого суб'єкта;
- 2) окремої держави;
- 3) об'єднань держав;
- 4) світової спільноти.

6 Наслідки аварії на Чорнобильській АЕС – це проблема:

- 1) України;
- 2) Білорусії;
- 3) Європи;
- 4) світова.

7 За своїми наслідками на перший план виступає проблема:

- 1) війни і миру;
- 2) забруднення навколишнього середовища;
- 3) зuboжіння і голоду;
- 4) усі відповіді правильні.

8 Спільні риси глобальних проблем:

- 1) важливість для майбутнього людства;
- 2) у них проявляється поглиблення й ускладнення світогосподарських зв'язків;
- 3) їх розв'язання можливе лише за умови об'єднання зусиль усіх держав і народів;
- 4) усі відповіді правильні.

9 Причини загострення сировинних та енергетичних проблем:

- 1) світові ціни на сировину є сталими;
- 2) економічний розвиток базований на зростаючих обсягах використання сировини і енергії;
- 3) зовнішньоекономічні зв'язки не змінюються;
- 4) з'являються нові джерела енергії.

10 Екологічна криза знаходить свій прояв:

- 1) у кількісному та якісному виснаженні природних ресурсів;
- 2) глобальній зміні клімату;
- 3) незворотних втратах у генофонді планети;
- 4) усі відповіді правильні.

Література [3, 5, 8, 9, 11].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Башнянин Г. І. Політична економія: навч. посіб. Львів: Новий світ-2000, 2025. 480 с.
- 2 Галушка З. І., Поченчук Г. М. Економіка: теорія і практика: підручник. Чернівці: Чернів. нац. ун-т. 2020. 232 с.
- 3 Економічна теорія: підручник / В. Д. Лагутін, Ю. М. Уманців, Т. А. Щербакова та ін.; за заг. ред. В. Д. Лагутіна. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 608 с.
- 4 Економічна теорія. Політекономія / В. Семененко, Д. Коваленко, В. Бугас, О. Семененко. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 428 с.
- 5 Економічна теорія. Політекономія: навч. посіб. /В. Семененко, Д. Коваленко, В. Бугас, О. Семененко. Київ: Центр учбової літератури, 2023. 360 с.
- 6 Економічна теорія: навч. посіб. / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, О. С. Марченко та ін.; за заг. ред. Л. С. Шевченко. Вид. 2-ге. Харків: Право, 2019. 268 с.
- 7 Камінська Т. М. Основи економічної теорії: підручник. Вид. 2-ге. Київ: 2018. 232 с.
- 8 Лисенко С. М., Ляшок Я. О. Основи економічної теорії. Практикум: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 268 с.
- 9 Несененко П. П., Артеменко О. А., Патлатой О. Є. Теоретичні основи економічної політики : навч. посіб. Київ : ФОП Гуляєва В. М., 2019. 306 с.
- 10 Орехівський Г. А. Політекономія: навч. посіб. Вид. 3-тє. Київ: Каравела, 2023. 440 с.
- 11 Основи економічної науки / Н. Мацелюх, О. Розум, І. Максименко, М. Теліщук. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 324 с.

12 Орехівський В. Г., Орехівський Г. А. Практикум з політекономії. Київ: Каравела, 2023. 328 с.

13 Сірко А. В. Економічна теорія. Політекономія: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 448 с.

14 Фомішин С. В., Ларіна Я. С. Політична економія. Суми: Університетська книга, 2024. 504 с.

15 Чепінога В. Г. Економічна теорія: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 656 с.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ І ЗАВДАННЯ
до практичних занять
і самостійної та індивідуальної роботи

з дисципліни
«ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ»

Відповідальний за випуск Зоріна О. І.

Редактор Ібрагімова Н. В.

Підписано до друку 24.06.2025 р.
Умовн. друк. арк. 3,5. Тираж . Замовлення № .
Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейєрбаха, 7.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018